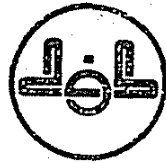

DIYANET İŐLERİ BAŐKANLIĐI
YAYINLARI

DIYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ ÜÇ AYLIK DERĐİ

TEMMUZ-AĐUSTOS-EYLÜL 1985

CİLT : XXI - SAYI : 3

İnfâka Dâir

(Zengin - Fakir İlişkilerinde Adâb)

M. Zekî DUMAN

Erc. Ü. İlahiyat Fak. Öğr. Gör.

İnsanlar, şekil ve görünüş bakımından birbirlerinden farklı oldukları gibi, rızık (zenginlik-fakirlik) bakımından da birbirlerinden farklıdırlar.

Bu farklı oluş, bir cihetten çalışıp- Çalışmamanın bir neticesi olduğu gibi, bir cihetten de müslümanları, Allah Teâla'nın zenginlik ve fakirlikle de imtihan etmek için, özellikle birbirinden üstün yaratmasının da sonucu olabilmektedir.

"İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır".(1)

anlamındaki âyet-i kerime, zengin veya fakir olmanın çalışmaya bağlı olduğunu ifade ettiği gibi;

"Allah (C.C.), rızık (konusun) da kiminizi kiminizden üstün kılmıştır."(2) anlamında âyet-i celile de zengin veya fakir olmanın Allah'ın bir lütfu olduğunu beyan etmektedir.

Binaenaleyh, zengin, Allah verdiği için zengindir. Fakir de vermediği için fakirdir. İkisi de halleriyle imtihan olunmaktadırlar.

"Andolsun ki, biz sizleri korku, açlık, mal, can ve meyvelerin noksanlığı ile imtihan ederiz. Sabreden-

leri müjdele".(3) âyeti ile Allah Teâlâ her an için insanların imtihanla karşı karşıya olduklarını belirtmektedir.

Bu gerçekleri dikkate alarak zengin, zenginliği ile övünüp böbürlenemeyeceği gibi, fakir de fakirliğinden dolayı yerinmemelidir. Herkes kendi halinden dolayı şükür ve sabırla Yüce Mevlâ'nın tevfikini istemelidir.

Biliyoruz ki, Allah Teâlâ'nın vermiş olduğu nimetlere karşı insanın vazifesi şükürdür.

Şükür ise, ancak onu gerekli kılan şeyin bir kısmından tasadduk etmekle mümkündür. Hamd gibi değil. Zira "Elhamdülillâh" diyen, hamdetmiş olabilir. Fakat, "Şükür" demekle şükredilmiş olunmaz. Mutlaka, kendisine yeteninden fazlasını, olmayanlara vermesi lazımdır.

Vermenin ölçüsüne gelince; İslâm Dini, her konuda belli bir ölçü ve normal bir kaide koymuştur. Herşey bu ölçü ve kaidelere göre olmalıdır.

Allah Teâlâ'nın harcama konusundaki ölçüsü: **"Elini boynuna bağ-**

(1) En-Nevm (53), 39.

(2) Nahl, 71.

(3) Bakara (2), 155.

layıp cimri kesilme. Bîsbütûn de açıp tutumsuz olma. Yoksa açıkta kalır, pişman olursun.”(4) Ne üstten sıkıp alttan yalayacak kadar cimri ne de kendisi başkalarına muhtaç hale gelecek kadar savurgan olmak; ikisi de doğru değil.

Rivayet edildiğine göre; bir adam, gazâda elde ettiği altından bir miğferle Hz. Peygamber (s.a.v.) e geldi.

— Ya Rasûlallâh! Bunu benden sadaka olarak kabul et, dedi. Efen-dimiz kabul etmedi. Sonra Rasûlul-lâh'ın sağından solundan gelerek tekrar tekrar arz edince Hz. Pey-gamber (s.a.v.) kızdı ve:

— Getir onu bana, dedi. Ve aldı öyle bir fırlattı ki, şayet birine isabet etseydi ya yaralar veya bir yerini kırardı. Sonra şöyle buyurdu:

— Herhangi biriniz, elindeki malının tamamını getirip tasadduk ediyor. Sonra da oturup insanlara el açıyor. Sadaka ancak fazla olan-dan verilir”.(5)

Bu hadis-i şeriften de anlaşıl-dığı gibi, başkasına muhtaç olacak derecede infak uygun değildir. Nor-mal olan şekli: Furkan sûresinde belirtildiği üzere: “Onlar sarfettikle-ri zaman ne israf ederler ne de cim-rilik; bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”(6)

Nefisleri ve ehl-i iyallerinin za-ruri ihtiyaçlarından fazla olanını, öncelikle akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve (yolda kalmış) yolcu-lara, saçıp savurmamak şartıyla vermelidirler.(7) Şayet kazançları birçok kendine ve ailesine yetiyor, bir şey artmıyorsa, o halde iken ver-mekle hiçbir müslüman mükellef de-ğildir.

Anne ve babası, şahsın ehlinden sayılacağı için öncelikle onlara ye-dirmesi Allah Teâlâ'nın emr-i ilâhi-si olduğu gibi akrabalara da öncelik tanınması sıla-i rahmin bir gereği-dir. Sonra yetimler, sonra miskinler (hiç yiyeceği olmayacak derecede fa-kir), sonra da yolda kalmış yolcular, sırasıyla verilecek kimselerdir.

“İnsanoğlunun iki vâdi dolusu malı olsa, mutlaka bir üçüncüstünü de ister. Ademoğlunun karın boşlu-ğunu ancak (bir avuç) toprak dol-durur”.(8) buyuran Rasûlullah (s.a. v.), her insanın mutlaka mala karşı, hem de en çok ve güzeline karşı bir zafiyetinin olduğunu belirtmektedir. Allah Teâlâ'nın “İnfak ediniz” em-rine karşı verebildiği ise, bu zafiyete rağmen gönlünden koparabildi-ği şeydir. Sevdiği ve kendisinin ol-masını şiddetle arzu ettiği şeyi ver-mesi ise infakın en zor, o derecede de rıza-yı Bâriye yaklaştıran en gü-zelidir. İşte bunu vermek âyet-i ke-rimede: “Birre ulaşmak” (Hayrın en güzeline nail olmak) la tavsif e-dilmektedir.

“Sevdiğiniz şey'den vermedikçe bir'e (gerçek hayra) ulaşamazsı-nız”.(9)

Zamanımızda da olduğu gibi ba-zı müslümanlar getireceği hayrı id-raktan yoksun oldukları için nefisle-rine aldanarak mallarının iyisinden vermeğe kıyamazlar, artık ve çü-rüklerinden vermeyi adet haline ge-tirmişlerdir. Halbuki, verdiklerini,

(4) İsrâ, 29

(5) Keşşâf, 1/360.

(6) El-Furkan, (25), 67.

(7) Bakara (2), 215.

(8) Müslim, es-Sahih, K. Zekat, 39, H. No : 2048, II/725.

(9) Âl-i İmrân 92.

Allah'a borç olarak verdiklerini ve mutlaka ona göre de iade edileceğine inanamazlar. Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın : "Kim Allah'a bir karz-ı hasen verirse, ona yediyüz misline kadar artırılarak ödünçü geri iade edilecektir"(10) va'dine rağmen mallarının tezyidi değil, tenkisi söz konusu olmaktadır. Çünkü verilen, Hakk'ın rızasına uygun olarak verilmiyor. Bakınız Yüce Mevlâ bu konuda ne buyuruyor: "Kendinizi göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi ve bayağı şeyleri vermeye kalkmayınız."(11)

Verilse tenezzül edip almayacağımız şeyleri Allah rızası için vermek acaba gerçek hayra ulaştırabilir mi? Hazreti Âişe'den (R.A) nakledildiğine göre, bir gün Rasul-ullah'a bir keler (kertenkele) yemeği getirilmiş idi. Rasul-i Ekrem'in Âli tab'ı bu müstekreh yemeği yemek istemedi. Kimseye de bunu yemeyiniz, demedi. Ben :

— Ya Rasûlallah, bunu miskinlere yediriniz, dedim. Rasul-i Ekrem "Sakin kendinizin yemediği yemekle fukarayı it'am etmeyiniz", buyurdular.(12)

Rivayet edildiğine göre, Ashabdan Rebi felc olmuştu. Canı tavuk eti istemiş, kırk gün sabretmişti. Nihayet dayanamayıp hanımından istemiş, Hanımı da pişirip önüne getirince gelen dilenci Allah rızası için sadaka istemiş. Henüz bir lokma dahi yemediği tavuğu hanımının ısrarla "Ona parasını verelim gitsin başkasını alsın" demesine rağmen olduğu gibi fakire vermiş ve Allah Teâlâ'nın "Sevdiğiniz şeyden vermedikçe birre ulaşamazsınız"(13) âyet-i celilesini okumuş.

Bu ve benzeri nice olaylar gösteriyor ki, Sefef infak hususunda ne kadar cömert ve de sevaba layık idiler. Bizlerin çeşitli tevîl ve hilelerle bu güzel hasletten uzaklaşmasına hayret etmemek elde değildir....

Şüphesiz sadaka ve iyilikler, müslümanlar arasında sevgi ve bağlılığın tezyidi içindir. Bu sebeble verilmiş şekli çok önemlidir.

Bu konuda dikkat edilecek husus; verenin, verdiği ile tekebbür ve gurur hislerine kapılmaması, fakiri verilenleri alması sebebiyle mahcubiyete düşürmemesidir. Çünkü, veren el alan elden üstün olsa dahi, her ikisi de Allah Teâlâ'nın emrinin ifasıyla meşguldürler. Dinf bir vecibe yerine getirilmektedir. Dolayısıyla bundan Allah'ın rızasından başka teşekkür dahi beklenilmemelidir.

Bazılarının yaptıkları gibi, verip arkasından da minnet altında bırakmak, yapılan iyiliğin sevabını ancak iptal eder. Değerini düşürür. Bu sebeble Sefef-i Salihîn, sadakalarını verirken ya fakirin yanına kadar gider (yanlarına çağırmazlar) orada verirler veya geçeceği yola, görebilecek şekilde koyar, almasını temin ederlerdi. Veyahut da karanlıkta avucunun içine sıkıştırırlardı. Çünkü bu şekilde veriş, hem vereni riya ve gösteriş hislerinden uzak kıyor, hem de alanı mahcubiyete sevk etmiyordu. Herkesin yanında ve görebilecekleri şekilde vermek, sonra da zaman zaman verdiğini ha-

(10) Bakara 2, 245.

(11) Bakara, (2), 267.

(12) Tecrid-i Sarîh Trc. V/197, 98.

(13) Bursavi, Rf'hu'l Beyan, 2/63, 64.

tırlatıcı davranışlarda bulunmak hoş olmayan, verilenin değerini ve sevabını yok eden bir haldir. Allah Teâlâ : "Ey iman edenler; Allah'a ahiret gününe iman etmedikleri halde, sırf insanlara gösteriş olsun diye mallarını sarfedenler gibi sadakalarınızı başa kakma ve eziyet ile boşa çıkarmayınız." (14) âyet-i celilesiyle buna işaret etmiştir.

DİLENCİLİK

Mü'min, izzet-i nefis sahibi olan kimsedir. Hali ne olursa olsun şahsiyetini muhafaza etmek en büyük vazifesidir.

İnsan fakir olabilir, ancak fakirlik nefisini tahkire sebep sayılmaz. Bu nedenle fakiri, isteyecek kadar ihmal etmek, zengin müslümana nasıl yakışmazsa; mal sahibini bîzar edecek kadar taleb de fakire yakışmaz. Hele hele zaruret içerisinde olmadığı halde istemek asla caiz değildir Allah'ı Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'inde isteyebilecek kimseyi şu şekilde tavsif eder : "Kendilerinin mecburen çalışmaktan alıkoyan sebeplerden ötürü çalışmayan; buna rağmen efendilik ve faziletlerinden dolayı başkalarından yardım istemekten çekinen her muhtaç mü'mine muvafıktır. ki, iffet ve şahsiyetinden dolayı başkaları onları zengin sansımlar. Ama onlar yine de belli olurlar" (15)

Gerçek fakir, iffetiyle beraber yaşayandır. Karnını doyuracak kadar yiyeceği olan ve buna rağmen dilenenler değildir. Rasûhullah (S.A. V). "Nefsim yed-i kudretinde olan Allaha yemin olsun ki, herhangi birinizin ipini alıp ormana gitmesi ve sırtıyla odun getirip satması, bir adama gelip te vereceği ya da def' edip vermeyeceği şeyi istemesinden daha hayırlıdır." (16) Hadis-i şerifleriyle yüzkızartıcı mahiyette olan dilencilikten menetmiştir.

Başka bir Hadis-i şeriflerinde de ancak şu üç gurup insanın dileyebileceğini beyan buyurmuşlardır :

1 — Kefalet altına giren kimse ki, kefaletini ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer.

2 — Bir felâkete maruz kalıp da bütün malı helâk olan kimse. Geçimini düzene koyuncaya kadar dileyebilir.

3 — Fakr-u zaruret içerisinde olan kimse ki, o da kabilesinden üç kişinin "Falan gerçekten fakirdir" diye şahadet etmesiyle sabit olur. İhtiyacını giderinceye kadar dileyebilir. Dilenmenin bundan ötesi haramdır. Dilenen onu haram olarak yemiş olur" (17)

(14) Bakara, 2, 264

(15) Bakara, 2, 273

(16) Müslim, K. Zekat, B. 35. H. 11/721, 1042

(17) Müslim, Kitab-ı zekat B. 35. H. No : 1040 II/722